

Petrás Mária laudációja*

Névtelen szentek között nőttem fel – ez a címe Petrás Mária székfoglaló előadásának. A névtelen szentek csángó honfitársaink, akik bár kívül éltek és élnek Magyarország földrajzi határain, lélek- és értékőrző életükkel a XIX. század közepétől egyre többször kerültek az utazók, majd az őket megismerni kívánó tudósok érdeklődésének a középpontjába.

A hazai és a csángó magyarok között az első Döbrentei–Petrás-találkozó 1841-ben Borszéken esett meg, ahol Döbrentei Gábor költő, nyelvész, a Magyar Tudományos Akadémia titoknoka, titkára, a többi között történelem szavunk alkotója, találkozott Petrás Incze János minorita szerzetessel. Utóbbi 1813-ban Forrófalván született, Egerben tanult, 2 évig pusztinai, majd 44 éven át klézsei plébánosként élte le életét, amelynek 75 éves korában rablógyilkosság vetett véget. Ő adott Döbrentei Gábor – a csángók történelmére és életére vonatkozó – 38 kérdésére kimerítő, pontos válaszokat, amelyekhez még 20 népéneket is csatolt. Lelkipásztorként máig hatóan sokat tett a klézseiek magyar öntudatának, anyanyelvének és néphagyományainak megőrzéséért. Isten malmai ha lassan is, de ma is szüntelenül őrölnék. Petrás Incze János születésének kétszázadik évfordulóján, az elmúlt évében mutatta be az egri Gárdonyi Géza Színház a magyarfalui lancu *Petrás Incze János* című drámáját.

Mindazok a tudósok, utazók, kutatók, akik megismerték a moldvai csángók árvaságát, kiszolgáltatottságát, s azt, hogy milyen hűségesek anyanyelvükhöz és hagyományaikhoz, megbecsülésben részesítették és szeretetükbe fogadták őket. Így Domokos Pál Péter, akit máig a csángók apostolának emlegetnek, Mikecs László, Lükő Gábor, Faragó József, Jagamas János,

Szabó T. Attila, Kallós Zoltán, hogy csak néhányat említsek közülük.

Petrás Mária keramikus, énekes ennek a nehéz sorsú magyar népcsoportnak a szülőtte. A csángó magyarok benne váltak művésszé. Mária méltatása nagyon nehéz, hiszen talán a legmesszebről érkezett a magyar művészetbe, ám mindenki másnál fentebbre ért benne. Könyvek, filmek, újságcikkek, CD-k sokasága őrzi vallomásait az életéről és a művészetéről, mégis amikor elének kerülnek alkotásai, és bennünket is befogadnak szakrális terükbe, minduntalan feltör bennünk a kérdés: ki vagy te Petrás Mária?

A legszebb választ erre a Magyar Művészeti Akadémia alapítója, Makovecz Imre adta 2009 májusában a Petrás Mária – Döbrentei Kornél *Zsoltáros ultimátum* című könyv előszavában: „Bár más-más műfajokban munkálkodnak, egyben azonosak, ami a befogadásukat illeti: nem kívánatosak a »trendinek«. Ennek ellenére – vagy, csak azért is – egyikük kell a megnyomorodott indulatoktól sápadt magyar férfiaknak, a másikkal meg a hitetlenségtől és az elmaradt szerelem-től szenvedő nőknek meg a hívő édesanyáknak. Más szóval a darabjaira szakadt, szomorú Magyarországnak van rájuk szüksége.” Végül így fejezi be: „Két művészembernek egymást ihlettel telítő szimbiózisát, közös törekvéseit ismerheti meg, aki kezébe veszi ezt a könyvet és szeretné megérteni a megváltás képzeleten és minden reményen túli világát.”

A *Zsoltáros ultimátum* egy különleges, a művészetek egységét is jelképező album, amelyben Petrás Mária mintegy másfél száz alkotásának fényképeit látjuk Döbrentei Kornél hatvan versével. A kötetet a Tatros együttes CD-je egészíti ki Mária énekeivel. Ez a kötet a második, immár a 21. századi Petrás–Döbrentei-találkozás okmá-

* Elhangzott a Magyar Művészeti Akadémián 2013. február 7-én.

nya, avagy életkötelékük pecsétje, amint az az *Énekek énekében* megíratott.

Petrás Mária 1990-ben krisztusi korban települt át két gyermekével Magyarországra, hogy itt bővítsa a brassói Képzőművészeti Népfőiskola grafika szakán szerzett ismereteit. Nem fiatalkori kalandvágy, hanem küldetéstudat vezérelte. A beolvasztás poklából kívánta átmenteni a csángó magyarok életkultúráját Magyarországra. Annak értékeit szerette volna megmutatni és betakarítani a magyar nemzet jelképes kincstárába.

Aki meg akarja érteni Petrás Mária művészetét, annak ismernie kell a beolvasztás poklát és a csángó magyar életkultúra értékeit. Mi itt az idegen szavak folyamatos honfoglalása következtében, a beolvasztás szót csak a nemesfémtolvajok tevékenységéhez kapcsolva ejtjük ki, minden más esetben asszimilációt, integrációt emlegetünk. Bizony félünk kimondani a beolvasztás szót, mert embereket, népcsoportokat tűzzel-vassal, nagy testi-lelki, szellemi fájdalmakat okozva megfosztani öntudatuktól, bizony rettenetes bűn.

A magyarság nagy tömegei éltek és élnek meg ezt a csángókat évszázadok óta kísérő sorsot. Legigazabban és legfájdalmasabban ezt Kovács István magyar költő fogalmazta meg *Beolvasztás* című versében:

*Előbb a regölést
aztán a regét*

*Előbb a földet
aztán az otthont*

*Előbb az iskolát
aztán a nyelvet*

*Előbb a fejfát
aztán a hitet*

*Előbb a jövőt
aztán a múltat*

és

*mindezt
egyszerre
jelenidőben*

A csángó magyarok életkultúráját nem lehet elsajátítani, bele kell születni, bele kell nőni és benne kell élni. Alapja a megvallott, vállalt hit, a vallásos élet. Amint többször hallottam Máriától, ők sohasem hagyták el a Szűzanyát, sohasem tagadták meg Jézus Krisztus intelmeit, s imádság és ének által buzgón igyekeztek kapcsolatba kerülni Istennel.

Egy csángó legenda szerint az aszú, avagy száraz Szeret partján állt egy óriás szürke nyár, melyet még Szent László király ültetett, hogy a fa tetejébe elhelyezett haranggal létrejöjjön egy összeköttetés az Ég és a Föld, a fölöttünk lévő Isten országa és földön élő csángók között, akik a legenda szerint a nevüket is ekkor kapták, hiszen a földre leérő harangkötéllal lehetett csángatni, ahogyan a harangok félreverését a moldvai, gyimesi csángók nevezik.

Petrás Mária a magyar művészeti örökség védelmében veri félre a harangot, a nemzeti művészet életre keltéséért csángat!

Ezt az örökséget néhány megmaradt középkori apátságunk, egyházunk és ezernyi elpusztult templomunk maradványai, kőtöredékei éppen úgy őrzik, mint a sírleletek csont- és ötvösremekai, avagy a népművészeti tárgyak múzeumokba került emlékei. Közöttük vannak a színes csángó szőttesek is. Készítésüket a csángó magyarok a viseletből való kivetkőzés folyamataként napjainkban hagyják el. Ha ott is a lábbelin kezdődik és a fejfőn ér véget a kivetkőzés, akkor a kerpáknak még megkegyelmezhet az idő, és életben maradnak az anyagkészítés hagyományai is: a selyemgubófozás, a selyemhernyó-tenyésztés és az eperfák, amelyek néhány évtized múltán már csak Arany János versében bólingatnak feketén.

Mária már gyermekként vonzódott a templomok műtárgyaihoz, később felfedezte rajtuk a Jóisten üzeneteit, a szellemi, lelki megújulást kínáló erőt. Képességeit az anyagformálásban, a rajzolásban, a művészi látásmódban Istentől kapott talentumnak tekintette, amelyet kötelességének érzett kiművelni. Ezért jött Budapestre tanulni. Itt az Iparművészeti Főiskolán szembesült először a magyar valósággal. Az álmok ez esetben hazudtak, vagy nem váltak valóra? Bármilyen sokan reménykedtek odaát és ideát a politikai változásokban, a nemzetépítő művészet megte-

remtése nem indult el. Nem jött el a lelki megújuláshoz oly szükséges vallási reneszánsz, a lelki hasadás pedig egyre nagyobbodott a művészek és a társadalom között. Az alkotók egy része üzleti vállalkozássá züllesztette a művészetet, s olykor pusztán önmaga gátlástalan megvalósítására törekedett. Az intrikákkal, szeretetlenséggel terhelt főiskolai légkörben valóságos csodaként, ám tegyük hozzá, egyszerűen a Jóisten gondviselő szeretetéből, akadt egy tanár, Csekovszky Árpád, aki vállalta Mária pasztorálását.

Amikor 1997-ben kitüntetéssel befejezte a mesterképzést, s megnyíltak első kiállításai, ő is hazaküldhetett volna egy olyan levelet, amelyet Bartók Béla küldött édesanyjának 1903. szeptember 8-án Gmundenből. Érdemes néhány részletét felidézünk:

„Isten áldd meg a magyart! (Lám, lám, nem csak az Alaptörvényünk kezdődik így!)

Kedves Mama,

Újság tulajdonképpen most nincs, így legfeljebb szociálpolitikai értekezést írhatnék arról, hogy mi lesz a magyarok romlásának oka. [...] Igenis az hogy a magyar nemzet [...] tagjainak, elenyészően csekély kivétellel, oly bántóan nagy a közönye minden iránt ami magyar. [...] Nem a magas politikában; ott tudunk lelkesedni nemzeti ideálokért, hanem a mindennapos életben, minden jelentéktelennek látszó csekélységben szüntelenül vétkezünk a magyar nemzet ellen [...] Kell, hogy minden ember midőn felnőtté fejlődött, megállapítsa minő ideális cél érdekében kíván küzdeni, hogy e szerint alakítsa egész munkálkodásának, minden cselekedetének mineműségét. Én részemről egész életemben minden téren, mindenkor és minden módon egy célt fogok szolgálni a magyar nemzet és a magyar haza javát.”

Elmondhatjuk, 1997-ig alig változott a társadalom állapota, talán csak a közöny növekedett minden iránt, ami magyar.

Petrás Mária – mint egyik vallomásában mondta – akkoriban úgy látta, minden, ami emberi, minden, ami emelkedett, átalakulóban, szétesőben volt. Meg volt győződve arról, hogy az egész társadalomnak regenerálódni kellene, hiszen az istenhit nélküli ember maga is töredékes, sérült, sohasem lehet egészséges családja, értékes közössége, emelkedő nemzete. Művészetét közösségi szolgálatnak tekintette, amely-

lyel a magyarság lelki és szellemi megújulását és a csángó magyarok lelkiségének felmutatását kívánta szolgálni.

A porból és porszemekből varázsolt agyagszobraival és domborműveivel Isten világának üzeneteit kívánja közvetíteni. Az izzó kemencéből kiégetve, megedzve születnek meg műhelyében a Babba Máriaék, Szent Családok, Feszületek, Vizitációk, Betlehemesek, Keresztutak. Őrzők a strázsán, a hit, remény és a szeretet őrzői.

Petrás Mária kortalan művészete egyszerre vallásos és magyar. Mintha alkotójuk génjeiben, akár csak a génbankokban, összegyűlt és megőrződött volna a középkori mesterek formavilága, a reneszánsz koriak színei és virágos díszítményei, valamint a népművészet megannyi motívumkinccse: a hímes tojások karcolataitól a székely kapuk jelképrendszeréig. Alkotásaiban évezrednyi művészeti örökség emlékei kelnek életre. Néha a jáki templom kapubéllétét látom egy-egy domborműve keretén, olykor egy Krisztus-arcban vélem felfedezni az esztergomi királyi palota egyik oszlopfőjében megörökített XIV. századi kőfaragót. Mintha a tatár, török, német által elpusztított magyar művészeti örökség támadna fel tetszhalott állapotából. A Babba Máriaék a magyar hitvilág ósanya-, majd Szűzanya-kultuszát élesztik újjá, az Isten csendjét, a mi életünket őrző angyalok pedig a szeretet gyakorlására figyelmeztetnek. Minden szoborból, domborműből árad a szeretet, a gyengédség és a harmónia.

Petrás Mária munkássága megkerülhetetlen jelentőségű a nemzeti művészetben. Tematikájában, formavilágában, technikai jegyeiben egyedi, utánozhatatlan.

Ehhez hasonlóan különlegesek üvegplasztikai, korpuszai, amelyek a sötétség és a világoosság különös fényeibe helyezik a kiszenvedett Krisztus alakját. A tiszta, letisztult, fénylő anyagba. Üvegedényeit gyakorta díszíti nemzeti jelképeinkkel, alakos ábrázolásokkal. Üvegművészetéből kiemelkedik a Kölcsey Ferenc földi maradványait őrző szatmárcsekei temető bejáratához meghívásra készített Himnusz-obeliszkterve, egy tíz méter magas, váltakozva egymásra rakott kerámia- és üvegyűrűkből felépített, süveg formájú kúp. Az agyaggyűrűk, amelyek megelevenednek a magyarság cselekedetei, egyre alacsonyabbak lesznek az ég felé emel-

kedve, az üveggyűrűk pedig egyre magasabbak. Nappal az üvegcúpot szinte befogadja az ég, összemosódik annak színével, az éjszakai megvilágítással viszont egy égből jövő fényt sugároz. Szimbolizálja fohászunkat: Isten, áldd meg a magyart!

Petrás Mária vallásos és magyar művészete nem nélkülözi a szépség mellett a bölcsességet sem, amely képes a művészet és a társadalom közötti lelki hasadást beforrasztani. A széthúzó, öntudatra éppen csak ébredező magyarságnak meg akarja mutatni, hogy a magyar művészet itt, a felejtés hazájában, mindig újjászületik, ha van alkotó magyar, aki feltámasztja, és vannak művészetszerető magyarok, akik megértik, hogy a nemzeti művészet alkotásai nélkül nem lehet a házat otthonná, az országot hazává, a népet nemzetté nemesíteni.

Nem lenne teljes ez a laudáció, ha nem szólnék az énekes Petrás Máriáról.

Kodály Zoltán 1906-ban írta a magyar népdalról: „Találnának bár népünk lelkének ezek a sokszor őseredeti megnyilatkozásai fele annyi szeretetre, mint amennyit érdemelnek. Eltart még soká, míg elfoglalják az őket megillető helyet házi és nyilvános zeneéletünkben. A magyar társadalom túlnyomó része még nem elég magyar, már nem elég naiv és még nem elég művelt arra, hogy ezek a dalok közelebb férközzenek a szívéhez. A magyar népdal a hangversenyteremben – különösen hangzik ma még!”

Végre egy valóra vált álom! 108 év múltán – sok nagyszerű magyar művész összehangolt munkája eredményeként – a magyar népének

a budapesti Művészetek Palotájától a New York-i Carnegie Hallig hatalmas sikerrel hangzanak fel. Előadók közül is kiemelkedik Petrás Mária, aki ősi erővel szólaltatja meg a magyar énekkincs gazdagon díszített, legrégebb stílusú dallamait. A Muzsikás együttes karácsonyi koncertjein már az is megtörtént, hogy csángóul mondvá, a közönség kivette Mária szájából az éneket, azaz együtt énekelte azt vele. Ez is egy stáció a nemzetté válás útján.

Döbrentei Kornél 2009-ben a Hírel decemberi számában *Mária földje: dacföld* című versciklusával adózott a kertjükben „temetésre váró” műhelyből kivetett, selejtté vált kerámiaremekeknek. Ahogy leírja sérüléseiket, azok akár mi is lehetnénk, 21. századi magyarok. Mi is sebzettek és töredeztünk vagyunk, így mi is reménykedhetünk a költői biztatásban:

*„mert maradhat, lehet belőletek még romlatlanul ép,
e zúzdaidőben is csorbítatlan cserép,
a dac majolikája melyben megpezsduél a lélek,
ha az egek kárpitját leszakító erő erre téved.”*

Petrás Mária műtermében lelki szememmel mindig látok egy táblát: ORA ET LABORA vagy kicsit régisebben ORANDO ET LABORANDO.

Tisztelt Akadémikus Asszony! Kedves Máriánk! Isten adja, hogy immáron a Magyar Művészeti Akadémia rendes tagjaként legalább egymillió Babba Máriát formálhass meg, és juttathass el a hívő édesanyáknak, ahogyan Makovecz Imre kívánhatta, mert valóban nekik és velük, nekünk, mindannyiunknak van rád szükségünk!

Kisded pásztorokkal (részlet)